

DIŞ ÜLKELERDEKİ İŐİLERİMİZİN SOSYAL VE KÜLTÜREL MESELELERİ

Őadi PEHLİVANOĐLU

Ordu Milletvekili

Türkiye'den dış ülkelere, 1961 yılında işçi gönderilmeye başlanmıştır. Bugün muhtelif Avrupa memleketlerinde 200.000 civarında Türk vatandaŐ işçi olarak çalışmaktadır. Bunun 168.184'ü İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile gönderilmiştir. Bu miktarın 20.395'i kadın işçilerdir. Son istatistiklere göre Kurum aracılığı ile 1961 - 1966 yılları arasında yurt dıŐına gönderilen işçilerin muhtelif memleketlere göre dağılıŐları şöyledir :

Almanya : 143731, Avusturya : 4519, Belçika 13917, Fransa 88, Hollanda 5547, İsviçre 358, İngiltere 8, Somali 16.

Bu rakamlara Kurum aracılığı dıŐında muhtelif yollarla giden işçi miktarı dahil değildir. Aylık ortalama olarak yabancı memleketlerden işçi talebi 3000 - 5000 arasındadır. Talep sayısının gittikçe azaldığı görölmektedir. Mevsimden mevsime ve yıllara göre meydana gelen bu deđiŐikliđin nedenlerini tesbit etmek ve üzerinde ayrıca durmak icabeder. Önümüzdeki senelerde Avrupa memleketlerindeki Türk işçilerinin daha da çoğalacağı bir gerçektir.

20 - 40 yaŐları arasında olan bu yüzbinlerce Türk vatandaşının geleneği, dini, dili, aile ve yaşayış Şartları ve iş hayatı tamamen deđiŐik olan bir cemiyet nizamı ile karşı karŐıya kalmaları neticesinde, çeşitli sosyal ve kültürel problemlerin ortaya çıkacağı aşıkârdır. Bugüne kadar, bu mesele üzerinde çok Őeyler yazılmıŐ ve söylenmiŐtir. Ancak, yabancı memleketlerdeki işçi vatandaşlarımız hakkında gazetelerde çıkan havadisler daha ziyade meselenin sansasiyonel tarafını teşkil etmekteydi. Hükümet memurlarının raporlarının ise, mutadı veçhile, masa başında yazılmıŐ, suya sabuna dokunmayan, idare-i maslahat kabilinden olacağı tabiidir.

Bu kadar vatandaşımızı hudutlardan dıŐarı salıvermek ve âkıbetleri ile alâkadar olmamak, hükümetlerin vatandaşlarına karşı mü-

kellef olduğu vazife şuru ve Devlet anlayışı ile kabili telif olamaz. Bir kere, vatandaşlarımızın yadellerdeki durumunu ve problemlerini tesbit etmek ve gereken himayeci alâkayı gösterip, tedbirlerini vaktinde almak icabettiği gibi, normal olarak bunların anavatana avdetleri tabii olduğuna göre, ne gibi müsbet ve menfi hususiyet ve problemlerle döneceklerini de şimdiden düşünmek icabeder. Bunlar 200.000 aile reisi demek olduğuna göre, dönüşlerinde beraberlerinde getirecekleri hususiyetlerin Türkiye'nin içtimai bünyesinde büyük tesirler tevliid edeceği tabiidir.

Bütün bu problemlerin tesbiti ve hal çareleri ile gerekli tedbirlerin bulunması tamamen ilmi bir mesele olup, alâkası ciheti ile evleviyetle ve hattâ münhasıran Sosyal Siyaset Kürsüsünü alâkadar ettiği kanaatindeyim. İlim adamlarımız mevzu bahis problemleri tesbit edecek, hal çarelerini gösterecek, hükümet adamları ise, bir tatbikatçı olarak, bunları uygulayacaktır. Nitekim, İstanbul İktisat Fakültesinin İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü, öğrendiğimize göre, Almanya'daki bir Üniversite ile anlaşarak meselenin sosyal siyaset yönünden araştırılmasına mâtuf bir teşebbüse girişmiş bulunmaktadır.

I — VATANDAŞLARIMIZIN YABANCI DİYARLARA GİTME SEBEPLERİ:

Binlerce Türk işçisi halen Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde çalışmaktadır. Bunların büyük bir kısmı Batı Almanya'da olup diğerleri, Avusturya, Hollanda ve Belçika'da bulunmaktadır. Onbinlerce işçi de memleketin dört yanındaki İş ve İşçi Bulma Kurumu kapılarında sıra beklemektedir. Bugün İş ve İşçi Bulma Kurumuna müracaat ederek sıra bekleyen işçi sayısı 610.000 dir. Bu 610.000 kişi, 40 yaşından aşağı olan müracaatçılardan müteşekkildir. Kurum 40 yaşından yukarı olanları tasniften çıkarmıştır. Bunun sebebi, yabancı işverenin yaşlı işçi istememesidir. Bu suretle toplam müracaatçı sayısında 30.000 kadar bir azalma olmuştur. Bu miktara kooperatifler kurmak suretiyle gitmek isteyenleri ve Kurumun aracılığı dışındaki yollarla itmeye çalışanları ilâve etmek icabeder.

Vatanına ve toprağına çok bağı olan Anadolu insanının yabancı diyarlara olan bu göç arzularının sosyal ve iktisadi sebepleri üzerinde ciddiyetle durulması icabeder. Biz yalnız şu kadarına işaret edelim ki, memleketimizde sayısı milyonlara varan gizli ve açık iş-

siz vardır. Devlet Plânlama Teşkilâtının yaptığı istatistiklere göre kış aylarında bu miktar 6 milyonun üstüne çıkmaktadır. Kanaatimce memleketimizde yatırımların çoğaltılması, yeni sanayi tesislerinin kurulması ve böylelikle iş sahalarının ortaya çıkması ile bu göçün önüne geçilebilir. Nitekim, Almanya'da çalışan İtalyan işçilerinin son senelerde sayılarının hızla azalmasının İtalya'daki sanayileşme hamlesi ile ilgili olduğu tesbit edilmiş bulunmaktadır. Almanya ve diğer memleketlerdeki ücret miktarının cazip oluşu, bilgi ve görgü artırma isteği, tahsil imkânlarını bulabilme ümidi ve inancı, işçilerimizin dışarıya gitme sebepleri arasında sayılabilir.

II — YABANCI ÜLKELERDE İŞÇİLERİMİZE YARDIMCI TEŞEKKÜLLER :

A — *Yabancıların Kurduğu Teşekküller :*

Bunlardan bilhassa Almanlar tarafından kurulan yardımcı teşkilâtı zikre değer bulmaktayız.

ARBEITER WOHLFAHRT : Müstakil fakat idarecilerinin çoğu Sosyal Demokrat Parti âzâsı olan bir teşekküldür. Bu dernek ayrıca Alman işçi sendikalarının himayesinde ve Alman Millî Gençlik Teşkilâtından aldığı paralarla faaliyette bulunur. Bu Teşkilât kendi bünyesinde (TÜRK DANIŞ) diye Almanya'da çalışan Türkleri teşvik ve Danışma Merkezi olarak bir masa kurmuştur. Her eyalette Türk işçilerinin problemleri ile yakından ilgilenir ve Alman işverenler ile meydana gelen ihtilâfları aracı olarak halle gayret eder. Mahallî Türk sektörleri, lokal çalışmalarını ve neşriyatlarını ile takdire değer bir faaliyet göstermektedir.

B — *Türk Hükümetinin Kurduğu Teşekküller :*

Türk Hükümeti yabancı memleketlerdeki işçilerimizin durumları ile ilgilenmek üzere işçi ataşelikleri ihdas etmiştir. Halen mevcut beş ataşemizin sayısının çoğaltılması için Çalışma Bakanlığı Teşkilât Kanununda yapılması gereken değişiklik bir tasarı halinde T. B. M. M. ne sunulmuş bulunmaktadır. Buna takdimen, ataşeliklerimizin buldukları yerlerdeki Baş Konsolosluklarımıza birer Hukuk Müşaviri istihdamı imkânının sağlanması da 1966 yılı bütçesile gerçekleştirilmiştir.

Bu noktada bir hususa işaret etmek yerinde olur. Gönderilecek işçi ataşelerinin vasıfları üzerinde ciddiyetle durmak icabeder. İşçi

ataşeliği masa başı ve ikbal memuriyeti değildir. Oralara genç ve yabancı mevzuatı bilen dinamik insanlar yollamalıdır. Halen işçi ataşelerimizin arabaları ve tahsisatları olmadığından, konsoloshanelerde masa başlarında pineklemekten başka bir iş yapmadıkları ve esasen yapamıyacakları meydandadır.

Konsolosluklarımıza gelince : Konsolosluk mevzuatı vatandaşların harice seyahati arızî olduğu devrelerde hazırlanmıştır. Mevcut mevzuatta formaliteler çoktur. Yüzbinlerce vatandaşın dertlerini bu formaliteler altında halletmek mümkün değildir. Konsoloshanelerimiz işçi vatandaşlarımız için bir işkence yeri olmuştur. Bunun çaresi kadronun takviyesi değildir. Halen konsolosluklarımız seksen sene evvelki (şebenderlik nizamnamesini) tatbik ederler. Senelerden beri hazırlanıp bir türlü gerçekleşmeyen Konsolosluk Kanunu rasyonel bir şekilde bir an evvel çıkarılmalıdır. Fuzulî formaliteler ortadan kalkmalıdır. (İzin kâğıdı, döviz belgesi, kazanç kâğıdı gibi) .

C — Türk İşçileri Tarafından Kurulan Teşekküller :

Bilhassa Almanya'daki Türk işçileri cemiyetler halinde teşkilatlanmaktadır. Halen dernek sayısı 50 nin üstüne çıkmıştır. Derneklerin Atatürk resmi, büstü, Türkiye haritası gibi ihtiyaçları Ankara'dan gönderilmiştir. Ayrıca, her dernekte 90 kitaplık bir kütüphanenin kurulması da 1966 yılı başında gerçekleştirilmiştir. Bu cemiyetlerin, Cemiyetler Kanunumuza göre Türkiye'de de cemiyetler masasına tescilleri lâzımdır. Hükümetimiz bu sayede kontrolü sağlamış ve cemiyetlerin ideolojik cereyanlara âlet olmasını önlemiş olur. İşçi ataşelerimiz cemiyet toplantılarında müşahit olarak bulunmaktadır. Alman sendikaları bu cemiyetlerin önemli kültürel faaliyetlerde bulunacağına kanidirler. Fakat sendika fonksiyonunu oynamaya kalkışmalarından endişe etmektedirler.

Ayrıca işçilerimizin çalıştıkları ülkelerde anonim şirketler halinde birleşmelerini sağlayacak proje tahakkuk safhasına girmiş, on iki kooperatifin sevk muameleleri yapılmış, Sanayi ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca, altışar anonim şirket faaliyet projesi için çalışmalara başlanmıştır. Ön yatırım projeleri 7 Nisan 1966 tarihinde Koordinasyon Komitesine sunulacaktır. Böylece işçilerimizin hem dönüş problemleri, hem de tasarruflarının heba olmaması garanti altına alınmış olmaktadır. İşçilerimiz bu şirketlerde biriktirecekleri paralarla makineleri beraberlerinde Türkiye'ye getirebil-

melidirler. Bu makineler gümrük resminden muaf tutulmalı ve fakat suiistimallerin önlenmesi için, kendilerine tanınan gümrük muafiyetini muayyen bir müddet başkalarına devredememelidirler. Bu yolla Türkiye'de geniş çapta sanayi tesislerinin kurulması sağlanmış olacaktır. Aksi takdirde sabahtan akşama kadar, çılgınca çalışmak suretiyle kazandıkları bu paraları eksportçuluk kisvesi altında döviz kaçağlığı yapan kimselere kaptırmaları mukadder olacaktır.

III — TÜRK İŞÇİLERİNİN YABANCI İŞVERENLERLE OLAN MÜ- NASEBETLERİ :

Yabancı işverenler ve bilhassa Alman işverenleri Türk işçilerinden memnundurlar. Türk işçileri işyeri disiplinine daha çabuk intibak etmekte ve işgücü bakımından verimli olmaktadırlar. Bu nokta sosyal psikoloji bakımından tetkike değer. Bir kere işçi olarak Avrupa'ya giden vatandaşlarımızın çoğu ömürlerinde sanayi tesisleri ve işyerleri görmemiş köylü vatandaşlarımızdan müteşekkildir. Bu gibi kimselerin Avrupanın dev sanayi tesislerinde tecrübeli İtalyan ve İspanyol işçilerinden daha çok muvaffak olmaları şayanı hayret bir husus olsa gerektir. Ancak, Türk işçileri lisan bilmemeleri ve muhitin yabancı olması hasebiyle mukavele ve andlaşma mevzuatının kendilerine tahmil ettiği hak ve mükellefiyetlerden, hemen bîhaberdirler. Bu hususun giderilmesi için, Hükümet ve Türk - İş işçilerimizin çalıştıkları memleketin alâkah mevzuatını ve bir izahnameyi havi Türkçe broşürler hazırlatıp oradaki işçi kardeşlerimize dağıtılmasını temin etmelidirler.

Türk işçilerinin yabancı işverenlerle yaptıkları iş mukavelesi bir seneliktir. İkametleri münhasıran ilk mukaveledeki firmanın iş yerinde çalışmalarına bağlıdır. Firma ile olan mukavelesi bitmeden işçi o iş yerinden ayrılır veya firma feshedilirse polis ikamet müsaadesini kaldırarak işçiyi hudut harici eder. Halbuki Almanya'da çalışan İtalyan, Yunan ve İspanyol işçileri için böyle bir şey mevzu bahis değildir. Yabancı işverenler Türk işçilerini mukaveleyi tek taraflı feshedip Türkiye'ye iade edeceklerini söyleyerek tehdit etmektedirler. Bunu önlemek için hükümetler arasındaki umumî anlaşmaya bir tedbir hükmünün ilâve edilmesini sağlamak icabeder.

İşçilerimizin en büyük problemlerinden biri de tercüman meselesidir. Lisan bilmeyen Türk işçileri büyük güçlükler çekmekte, muhite intibakları güçleşmekte ve bunlar morallerinin bozulmasına sebep olmaktadır. Yabancı işverenler hüsnüniyetli, dürüst ve kifayetli

tercüman bulmakta güçlük çekmektedirler. Yabancı işverenlerin Türk işçileri için iş yerlerinde ihdas ettikleri lisan kursları ise, faydalı olmamaktadır. Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu yabancı firmalar ile yapacağı iş anlaşmalarında meselâ on işçiden fazla işçi talep eden firmaları bir tercüman tutmakla mükellef kılmalıdır. Tercümanları da mümkünse Kurum veya Türk - İş tedarik etmelidir. İşçilerimiz gitmeden evvel Türkiye'de lisan ve bilgi kurslarına tâbi tutulmalıdırlar.

Yabancı memleketlere giden Türk işçilerinin ana gayeleri mümkün olduğu kadar fazla para biriktirip avdetlerinde geçimlerini sağlayacak maddî imkânlara kavuşmaktır. Bu bakımdan aldıkları ücret miktarları ehemmiyet kesbetmektedir. Bu memleketlerin işverenleri işçilerimizin hemen hemen hepsini yardımcı işçi olarak kabul etmektedirler. Meselâ Almanya'da tekniker veya sanat okulu mezunu olan işçilerimiz dahi yardımcı işçi (yetişmemiş işçi) statüsüne tâbi tutulmuşlardır. Tabii bu durum ücrete tesir etmektedir. Alman işverenleri, kalifiye işçi sınıfına girebilmek için lisan bilmeyi şart koşmaktadır ki, bunun bir bahane olduğu meydandadır. Kaldı ki, Almanya ile aramızda okulların muadeleti anlaşması vardır. Tekniker veya sanat okullarından mezun bir kimseyi yardımcı işçi saymakla muadelet ihlâl edilmiş olmaktadır. Kadın işçilerimizin aldıkları ücretler ise çok az olup ancak geçimlerini temin edecek miktardadır. Bu sebeptendir ki son zamanlarda yabancı işverenlerin bilhassa kadın işçilere fazlaca talip oldukları görülmektedir.

Bazı yabancı firmalar işçilerimize karşı gayrikanunî ve gayriinsanî hareket ederek azamî istismar yoluna gitmektedirler. Bu gibi firmalar kara listeye alınmalı, bunlara işçi verilmemelidir.

IV — İŞÇİLERİMİZİN SOSYAL HAYATLARI :

Umumiyetle işçilerimizin iş ve yaşayış şartları iyidir. Birçok iş yerlerinde işçilerimiz için istirahat ve oyun salonları mevcuttur. İşçilerimiz daha ziyade kendilerine işverenlerce tahsis edilen lojmanlarda ikamet etmektedirler. Ancak, şurası bir gerçektir ki yeteri kadar gıda alamamaktadırlar. Bunun sebeplerinden biri, işyerinde verilen yemeklerde domuz etinin bulunduğu endişesi, diğeri ise daha çok tasarruf yapma gayesidir. İşçilerimizin alıştıkları çeşitli gıda maddelerinin yurdumuzdan gönderilerek, işyeri kantinlerinde satılmasının sağlanması için uzun zamandır yapılan çalışmalar 1965 yılında tahakkuk safhasına girmiştir. Umumî Mağazalar Genel Mü-

dürlüğünce Münich'de bir büro açılmış ve müdürü tayin edilmişse de Maliye Bakanlığınca gerekli döviz müsaadesinin verilmemesi dolayısıyla, faaliyet Alman makamlarına resmen bildirilmemiş ve gıda maddelerinin gönderilmesine geçilmemiştir. Halbuki umumî mağazaların başka bir faaliyeti dolayısı ile Federal Almanya'da bir miktar birikmiş döviz de mevcuttur.

Yabancı memleketlerdeki işçilerimizin moral ve kültürel eğitimleri önemli bir husustur. Bu vazife daha ziyade Türk İşçi Derneklerine terettüp eder. Maalesef derneklerin organizasyonu henüz arzu edilen seviyede olmadığı için kısmen bu işi yabancı işverenlerin yerine getirmeye çalıştıklarını görmekteyiz. Yabancı diyarlarda işçi vatandaşlarımızın vatan hasretini giderici azamî tedbirlerin alınması icabeder. Dış ülkelerdeki işçilerimizin yurt havasını teneffüs etmesini sağlayacak olan folklor ekiplerinin ve tiyatro truplarının temsiller vermesi de 1965 yılında tahakkuk ettirilmiş bulunmaktadır. Ayrıca, yerli Türk filmlerinin Almanya'ya gönderilerek orada çoğaltılması ve işçi lokallerine dağıtılması için yapılan temaslar olumlu sonuç vermiştir; Türk hükümeti tarafından ilk on film seçilmiş olup muamelesi yapılıncaya yakında Almanya'ya yollanacaktır. Ayrıca, Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca bantlar hazırlanıp gönderilmektedir. Bu bantlarla radyoda ve işçi derneklerinde yayın yapılmaktadır. Alman radyolarında Türk işçileri için özel programlar mevcuttur. Hernekadar Alman radyolarında yapılan yayınların günde 45 dakikaya çıkarılması sağlanmış ise de bunlar ihtiyaca yine de tam cevap vermemektedir. Ankara radyosundan yapılan özel kısa dalga neşriyatı ise Budapeşte radyosu tarafından bozulduğundan iyi dinlenememektedir.

Dış ülkelere din adamları gönderilmesi hususundaki tedbirler 1966 yılı başında tahakkuk ettirilmiş ve ilk olarak 9 din adamının gönderilmesi sağlanmıştır. Bunlar yakında vazifeye başlayacaklardır. Bu tedbirin ciddiyetle ele alınmasının ve işçilerimizin dinî ibadet ve ihtiyaçlarının karşılanması için yeterli bir hale getirilmesinin bir zaruret olduğu meydandadır.

V — GAYRIİHLAKİ VE DEVLET VARLIĞI İLE İLGİLİ FİİLLER :

Merkezi Budapeşte'de olan kesif bir komünizm propagandası işçilerimiz üzerine teksif edilmiştir. Muhit değişikliğine maruz ka-

lanlar, sosyal psikoloji bakımından yabancı fikirlere karşı daha hassas olurlar. Beynelmilel komünizm propagandası türlü yollarla yapılmaktadır. Budapeşte'deki komite bu faaliyeti organize etmektedir. Budapeşte radyosu bilhassa işçilerimizin istirahat zamanlarında Türkçe şarkılar ve bir takım uydurma mektuplarla röportajlar neşretmekte ve böylelikle komünizm telkinatı yapmaya çalışmaktadır. Ayrıca komünizm propagandası yapan iki Türkçe dergi ve bültenler çıkarıp muntazaman işçilerimizin adreslerine postalamaktadırlar. 1963 senesinde Budapeşte radyosu Türk işçilerini açık davetle Macaristana çağırdı; kimse gitmeyince bir müsabaka tertip ettiler. Bu müsabakada güya kazananı Budapeşte'ye götürüp radyoda konuşturdular. Son senelerde Türkiye'deki bazı komünistlerin, bilhassa öğretmen olanların, Avrupa'ya türlü vesilelerle giderek bu faaliyetlerde vazife aldıkları tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Bütün bu hainane gayretlere rağmen vatanperver Türk işçileri iman ve inançları ile onları hayal kırıklığına uğratmasını bilmiştir. Bütün işçilerimiz, istisnasız olarak vatan ve milletlerine hassasiyetle bağlıdırlar ve bu hususta ufak bir kötü söz söylenmesine dahi tahammül edememektedirler.

Radikal tedbir olarak Ankara radyosunun kısa dalga vericisini 250 KW.a çıkarıp Avrupa'dan dinlenmesini sağlamak akla gelmektedir. Turizm Bakanlığı tarafından, uzun zamandan beri süürncemede kalan bu işin ihalesi bu günlerde yapılmıştır.

Ayrıca, hıristiyan misyoner teşkilâtları işçilerimiz üzerinde propaganda faaliyetlerine tevessül etmişlerse de, kısa zamanda masraf ve gayretlerinin boşuna olacağını anlayıp bu sevdadan vazgeçmişlerdir.

Beynelmilel eroin şebekeleri büyük paralar vâdetmek suretiyle veya safiyetlerinden istifade edip işçilerimizi kendi emellerine âlet etmeye gayret etmekte ve maalesef bazı hâdiseler Alman mahkemelerine intikal etmiş bulunmaktadır. Ayrıca, Belçika'dan silâh kaçakçılığı yapıldığı da sabittir.

Altı aydan fazla müeyyidesi olan cezayı müstelzim fiilleri işleyenlerin iadei mücrimin anlaşmasına göre hudut harici edilmeleri sağlanmalıdır. Bu gibi kimselerin pasaportları vize edilmemek suretiyle Türkiye'ye iadeleri için hükümetin sefaret ve konsolosluklara direktif vermesi icabeder.

Yabancı memleketlerde çalışan Türk kadın işçileri meselesine gelince :

Bunları dört kısma ayırmak mümkündür.

1 — Kocalar ve yakın akrabalarının yanına gidip de çalışan kadın işçiler : Bunların miktarı çok azdır. Kendi aileleri tarafından kontrole tâbi tutuldukları için bir problem arzetmemektedir.

2 — Hakikaten ciddi olarak bir işde çalışıp hayatlarını kazanmak isteyen kadın işçilerimiz : Bunların miktarı da çok azdır ve dürüst bir hayat sürmektedirler.

3 — Maceraperestler : Kocasından boşanmıştır, evlenememiştir. Bir ailevi geçimsizliğin buhranı içindedir veya Avrupa'da tahayyül ettiği hürriyet havasına kavuşmak istemektedir. Bunlar en büyük miktarı teşkil etmektedirler. Devlet olarak üzerinde en çok düşünmemiz icabeden bu guruptur.

4 — İşçilik vasfını bir vasıta olarak kullanıp, Avrupa'ya, eskiden beri yaptıkları fuhuş sanatını icra etmek için gidenler. En büyük tehlike, fuhuş ticaretini yapanların zaten kifayetsiz ücretle çalışan maceraperestler gurubundaki kadınları kendi saflarına aktarma ihtimalleridir. Bunlar Türkiye'den giderlerken polisten kolayca temiz kâğıdını alırlar. Türkiye'de bu gibileri tesbit etmek ve bunlara mani olmak imkânı mevcut olmadığına göre, mevcut gayriahlâki davranışların bütün Türk kızlarımızı lekelemelerini önlemek için işçi ataşelerimiz, konsoloslarımız ve işçi derneklerimiz vasıtasıyla pasaport ve izin belgelerini iptâl etmek suretiyle kendilerinin Türkiye'ye iadelerini sağlamak lâzımdır.

Halen oradaki işçilerimiz bu gibilere karşı gayet hassas davranmakta ve kontrolü bizzat icra etmektedirler. Şahsî kanaatime göre, esasen boğaz tokluğuna çalışan kadın işçilerimizin yabancı memleketlere işçi olarak gitmesini hükümet özel bazı kayıt ve şartlara bağlamalıdır. Bu tedbirlerin Anayasamızın seyahat hürriyetiyle ilgili hükümlerine muarız olacağı endişesinin yersiz olduğu inancındayım.

VI — İŞÇİLERİMİZİN TÜRKİYE'YE AVDETLERİNDE DOĞMASI MUHTEMEL PROBLEMLER :

Bu husus meselenin en ehemmiyetli tarafını teşkil etmektedir. Devlet olarak şimdiden bu durum düşünölmeli ve gerekli tedbirler

alınmalıdır. Halen köy kalkınması için kooperatif kuran vatandaşlarımıza, vasıfsız işçi taleplerinin % 40'ı itibariyle öncelik tanınmaktadır. 1965 senesinin 9. cu ayından itibaren 1793 âzâlı 12 kooperatif mensuplarının sevk muameleleri bitmek üzeredir. 1793 kooperatif mensubunun finansman olarak bir yıl içinde kooperatiflerine 8 milyon 965 bin TL. sı temin etmek mecburiyetleri vardır. Ayrıca, halen kurulan kooperatif adedi bine yaklaşmaktadır. İleride, bu kooperatiflerin, esas gayeleri olan köy kalkınmasında mühim roller oynayabileceğine inanmak güçtür. Şimdilik Avrupa'ya öncelikle gidebilmek için bir vasıta olarak kabul edililmektedir. İleride belki bu yolla külliyetli bir tasarruf imkânı doğacaktır. Fakat esas gaye gerçekleşme imkânına kavuşamayınca, hükümet bunları tasfiye cihetine gitmek mecburiyetinde kalabilecektir.

Avdetlerinde bu işçi vatandaşlarımızın gerek ücret bakımından, gerek işyeri temininde ve gerekse sosyal yaşayış şartlarına intibakta büyük güçlüklerle karşılaşacakları gözönüne alınmalıdır. Ancak şurasını da kabul etmek icabeder ki, iktisap edecekleri görgü ve bilgiler ve kazanacakları tecrübeler sayesinde işçilerimiz müstakbel Türk sanayiinin kuruluş ve inkişafında mühim roller oynayacaklardır.
